

Ufeilbarlige sakkyndige?

Hvordan oppleves det å få sakkyndigrapport om seg selv? Og hvor vanskelig er det for sakkyndige psykologer å innrømme feil?

TEKST:

Øystein Helmikstøl

PUBLISERT 5. april 2013

FEILVURDERTE: Joar Tranøy snakker for første gang om sin rolle som sakkyndig i en mye omtalt barnevernssak for ti år siden.

Foto: Kristin Svorte

– I ettertid ser jeg at det var en feilvurdering fra min side.

Det er gått ti år siden den saken som Joar Tranøy nå snakker om, skapte store overskrifter landet rundt. Han har aldri før fortalt om sin egen rolle i den saken, og heller ikke reflektert åpent over dømmekraften sin den gang.

Mangelen på offentlig innsyn er et generelt rettssikkerhetsproblem i barnevernssaker, slo Øvreeideutvalget fast I 2006^[1]. Psykologer med makt skriver utredninger som får store konsekvenser for dem det gjelder. Kanskje er det mulig å få et gløtt inn i et felt ved å se på én enkelt sak?

Saken Tranøy var involvert i for ti år siden kommer vi tilbake til. Nå skal det handle om en barnevernssak fra 2009.

Familiens flaggdag

Her er morens historie om det som er blitt offisiell flaggdag i familien:

Det er vår i luften. Mor setter seg i bilen og kjører et titall mil på direkten. Med seg har hun papirene hun nettopp har fått, fra fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Med tre mot to stemmer noen dager tidligere har nemnda avgjort at mor igjen skal få omsorgen for barna sine. Mor møter barna morgenen etter, og kjører hjemigjen på direkten. På bilturen hjem er barna hennes med.

Etter den dagen har barna bodd sammen med mamma.

FÅR KRITIKK: Charlotte Reedtz skrev i 2008 en sakkyndigrapport som moren i en barnevernssak opplever som krenkende.

Foto: Arkiv

Kampen

Mor har kjempet hardt og lenge. Hun skulle svært gjerne sluppet å kjempe.

– Den største feilen jeg har gjort, er at det på grunn av rus ble en anledning for andre til å gripe inn. Det angrer jeg på. Men jeg tok selv kampen opp mot rusmisbruket, uten hjelp fra det offentlige, og vant, sier mor, som i dag understreker at hun har vært rusfri i flere år. Det bekreftes også i sakspapirene.

Det har vært en lang vei dit hun er i dag. Kampen om hvem som skal ha omsorg for barna hennes, har pågått i flere år. Mange fagfolk, flere instanser inkludert retten, har vært involvert. Og en mengde psykologer, i roller som behandler, sakkyndig og fagkyndig eller meddommer.

Krenkelsen

Det er tre psykologer, i rekkefølgen Helge Njøs, Joar Tranøy og Charlotte Reedtz, som har skrevet sakkyndigrapport om mor. En fjerde psykolog, Einar Salvesen, har også vært inne i saken, som sakkyndig vitne på mors side da saken ble avgjort i fylkesnemnda i 2009. Av disse fire ønsket ikke Charlotte Reedtz å bidra i Tidsskriftets sak, på grunn av taushetsplikten og «av etiske hensyn til barna og mor». Hun ville likevel kommentere eventuelle påstander og kritikk (se egen sak på side 345).

Blant dem som tok avgjørelsen i fylkesnemnda, var to av dommerne fagkyndige psykologer. Den ene stemte med flertallet, den andre gikk imot at mor skulle få omsorgen for barna.

Hvordan oppleves psykologers sakkyndighetsarbeid på personene det handler om? Hvordan oppleves det å få en sakkyndigrapport om seg selv?

– Det er dessverre forsket lite og ingenting på det, sier psykolog og forsker ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA, Elisabeth Backe-Hansen. Hun har også vært leder i Foreningen for sakkyndige psykologer i Psykologforeningen (Fosap).

– Men vi vet noe om hvordan sakkyndigrapporter oppleves, rent impresjonistisk, understreker Backe-Hansen.

Opplevelsen kommer først og fremst an på hvordan rapporten er skrevet, mener forskeren. Hvis rapporten er bastant og inneholder mange negative personkarakteristikker, oppleves den som krenkende for observanden.

Krenkende. Det er også ordet mor bruker når hun skal beskrive hvordan hun opplevde den siste av de tre rapportene som er blitt skrevet om henne. Det var psykolog og på daværende tidspunkt seniorrådgiver ved Universitetet i Tromsø Charlotte Reedtz som skrev den rett før jul i 2008, som oppnevnt sakkyndig av barnevernet. Rapporten konkluderer blant annet med at mors omsorgskompetanse ikke lå til rette for en tilbakeføring av barna.

Det er ikke først og fremst konklusjonen i rapporten fra Reedtz moren reagerer på, for Helge Njøs konkluderte med det samme i 2007.

– Jeg sitter igjen med en rapport som stempler meg med en alvorlig diagnose. Rapporten ligger i min mappe, og den kan dras frem når som helst hvis noen finner ut at de vil kjøre sak mot meg igjen. Det er krenkende at den stempler meg så bastant, ettersom Reedtz aldri har møtt meg. Jeg lurer på hvor etisk det er? undrer mor, som også reagerer på at rapporten fra Reedtz inneholder faktafeil.

– Hun skriver at jeg var innlagt på psykiatrisk avdeling i 2002, noe jeg ikke var.

Mor mener at Reedtz aldri burde tatt på seg oppdraget, og at psykologen har handlet uetisk.

Moren har fått solid støtte av leder i Barnesakkyndig kommisjon (BSK). BSK ble opprettet etter at rapporten ble skrevet, men den ble omtalt i programmet «Ekko» på NRK for et år siden, der blant annet Einar Salvesen deltok. Da sa kommisjonsleder An-

Magritt Aanonsen at sakkyndigarbeidet her ikke var godt nok, siden psykologen ikke hadde snakket med dem det gjelder. Hun sa at kun dokumenter ikke er holdbart som vurdering i en omsorgssak. An-Magritt Aanonsen sier I dag at hvis hun har uttalt seg om rapporten til Charlotte Reedtz, må det ha vært på bakgrunn av det Salvesen fortalte om den.

«Det er dessverre forsket lite og ingenting på hvordan det oppleves å få en sakkyndigrapport om seg selv»

Elisabeth Backe-Hansen Psykolog og forsker ved NOVA

Charlotte Reedtz ble ikke gitt anledning til å imøtegå kritikken i NRK-programmet.

Programredaktør Lars Kristiansen i NRK sier at denne saken ble trukket frem som et eksempel av et intervjuobjekt i en direktesending, i anonymisert form og uten at redaksjonen ante hvem det deride seg om. Hverken psykologen eller noen andre involverte ble navngitt.

– Jeg kan forstå at psykologen reagerte dersom hun kjente igjen seg selv i innslaget, men jeg registrerte ikke at det kom noen henvendelse til oss om det, sier Kristiansen

«Bastant» og «fortolkende»

Flertallet i fylkesnemnda kritiserte rapporten fra Reedtz for å være «ufullstendig », fordi «hun har ikke snakket med mor og mors nettverk», ifølge vedtakspapirene. Mor ønsket ikke å samarbeide med kommunens sakkyndige. Uavhengig av det blir rapporten fra Reedtz kritisert av flertallet for å være «bastant i forhold til mors fingering og hvordan denne vil hindre henne i å gi døtrene forsvarlig omsorg.» Flertallet skriver at rapporten om mor «bærer preg av å være svært teoretisk og fortolkende.» Reedtz bruker for eksempel mye plass på en gjennomgang av begrepet «parentifisering ». Og flertallet skriver at «mor kvalifiserer ikke i dag for å få diagnose for psykisk lidelse.»

Hvorfor ville ikke mor snakke med sakkyndig psykolog Charlotte Reedtz?

– Jeg hadde ikke tillit til psykologer oppnevnt av barnevernet, jeg stolte ikke på at min side av saken ble framstilt etisk og korrekt. Jeg hadde også lest en sakkyndigrapport av Reedtz som lå på nettet, og jeg ble ikke mindre kritisk av det. I tillegg hadde jeg jo medvirket til den første rapporten om meg, den som Helge Njøs skrev halvannet år før, som sakkyndig oppnevnt av tingretten. Og jeg bidro da Joar Tranøy skrev sin rapport høsten 2008, som sakkyndig på min side.

Mor har aldri angret på at hun nektet å snakke med Charlotte Reedtz.

Medlemskap og godkjenning

Charlotte Reedtz takker ja til sitt sakkyndigoppdrag i slutten av august 2008. Hun er på det tidspunktet medlem i Psykologforeningen. Reedtz er ute av foreningen fra januar 2009, hun melder seg senere inn i Forskerforbundet.

Det blir aldri noe tema i saken at Reedtz er ute av Psykologforeningen.

– Jeg er ikke opptatt av om psykologer er med i Psykologforeningen eller ikke, sier mor.

?Men jeg mener det er betenkelig at det i saken min ble framstilt som om hun var medlem. Og i nemnda ble det dessuten forsøkt å gjøre et poeng av at Joar Tranøy ikke er medlem i foreningen. Kunne han da være seriøs og troverdig nok?

Joar Tranøy bekrefter mors versjon om at han i fylkesnemnda skal ha blitt mistenkeliggjort av barnevernets advokat Rikke Lassen, siden han ikke er medlem i Psykologforeningen.

Det reagerer Lassen på. Hun mener det er feil og tatt helt ut av en større sammenheng.

– Det jeg kan bekrefte, er at jeg absolutt var kritisk til psykolog Tranøys bidrag til saken, og det med konkrete begrunnelser, men at det selvfølgelig ikke var noen isolert eller selvstendig begrunnelse for denne kritikken at han ikke var medlem av Psykologforeningen, sier Lassen.

I papirene om saken, så sent som i 2012, skriver Charlotte Reedtz også at hun er «psykolog godkjent som sakkyndig av Norsk Psykologforening».

Leder i Fosap, Katrin Koch, avviser at Psykologforeningen godkjenner sakkyndige.

– Nei, fordi det er Barne-, likestillingsog inkluderingsdepartementet (BLD) som har det overordnede ansvaret. Man blir ikke godkjent som sakkyndig, men vil inntas i BLDs register når man har gjennomført sakkyndigprogrammet. I tillegg er det krav til jevnlig oppdatering.

Registeret av sakkyndige administreres av Psykologforeningen. I dette registeret, som finnes på Psykologforeningens nettsider, står det oppført rundt 200 sakkyndige. Tidsskriftet vet at det er oppført personer i sakkyndigregisteret som det er tilsynssak på i Helsetilsynet. På nettsidene står alle oppført som «godkjente sakkyndige i barne- og familiesaker».

Forvirrende?

– Jeg ser at det kunne vært tydeligere at dette bare er en liste over psykologer og andre som har gjennomført sakkyndighetsutdanningen, sier fagsjef Anders Skuterud i Psykologforeningen.

Han vil se nærmere på hvordan det kan komme tydeligere fram på nettsidene at dette er en liste Psykologforeningen administrerer på vegne av departementet. Han mener også at begrepet «godkjent» kan være uheldig.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har ikke svart på Tidsskriftets mange henvendelser om registeret.

«Dialogmøte»

Etter at mor vant fram i fylkesnemnda i 2009, har hun og hennes sakkyndige vitne Einar Salvesen hatt et ønske om et «dialogmøte» med psykolog Charlotte Reedtz. Et slikt møte ville kunne bidra til avklaring og nedtoning av fronter, noe som kunne lindre de rammete barnas håndtering av det de har vært igjennom, ifølge Salvesen.

Dette initiativet er blitt avvist av Reedtz. Hun ba om råd fra Barnesakkyndig kommisjon og Psykologforeningen, og på bakgrunn av drøftinger med disse instansene takket hun nei til et dialogmøte».

Leder i Barnesakkyndig kommisjon An-Magritt Aanonsen sier at kommisjonen ikke gir råd i enkeltsaker.

– Kommisjonen har mye å gjøre. Det hender at en psykolog ønsker å drøfte en problemstilling, men vi kan ikke gå inn i enkeltsaker med rådgivning. Slik det er fremstilt her, ser det ut til at psykologen har kjørt noen foran seg, uten at jeg kjenner saken. Om man deltar i et dialogmøte, er opp til den sakkyndige selv å vurdere, sier Aanonsen.

Hun kjenner saken. Det var Aanonsen selv Charlotte Reedtz henvendte seg til for å få råd, ifølge e-postutveksling Tidsskriftet har fått se. Lederen i Barnesakkyndig kommisjon er kjent med at kontakten mellom henne og Charlotte Reedtz er dokumentert overfor Tidsskriftet. Hun ønsker ikke å kommentere dette utover de situatene hun har gitt ovenfor.

Psykolog Einar Salvesen tok initiative til et dialogmøte, og sier dette:

– Det er foruroligende å være vitne til at den sakkyndige har avslått oppfordringer til å møte familien i etterkant, og at hun har fått støtte av Psykologforeningen i dette.

Det var fagsjef Anders Skuterud i Psykologforeningen Charlotte Reedtz fikk råd av.

– Jeg sjekket ikke om Reedtz var medlem i foreningen da hun ba om råd, men på sakkyndigfeltet har vi et myndighetsoppdrag som gjør at vi kan gi råd også til ikke-medlemmer, sier Skuterud.

Fagsjefen understreker at han ga råd kun om formell saksgang. Reedtz har overfor Tidsskriftet dokumentert rådene som Skuterud ga.

Honorar og klage

Tidsskriftet er kjent med at Charlotte Reedtz har fått rundt 150 000 kroner for sitt sakkyndigoppdrag.

Einar Salvesen opplyser at han fikk 17 000 kroner som sakkyndig vitne for mor. Joar Tranøy sier han tok rundt 10 000 kroner for jobben som sakkyndig. Helge Njøs husker ikke hva han tok, men sier at det ble fakturert som vanlig, etter salærsatsene som gjaldt den gang, og med faktisk medgått timeverk.

Charlotte Reedtz har oppfordret mor, via psykolog Einar Salvesen, til å klage saken inn for Fagetisk råd i Psykologforeningen. Mor klaget i januar 2012. Hun fikk svar noen

dager senere der foreningen skriver at klagen ikke kan behandles ettersom Reedtz ikke er medlem i Psykologforeningen.

– Jeg blir sittende igjen med svarteper. Reedtz skriver rapporten sin mens hun er medlem i Psykologforeningen. Hun er ute av foreningen like etter, men får seinere råd av foreningen og behandlet som om hun er medlem. Når jeg klager til foreningen, blir jeg avvist fordi hun ikke er medlem. Da er det plutselig jeg som får belastningen og ulempene ved at hun ikke er medlem, sier mor.

Mor har i tillegg klaget Charlotte Reedtz inn for Fylkesmannen i Troms, blant annet for brudd på taushetsplikten. Tidsskriftet har snakket med den som anklager Reedtz for dette, noe psykologen selv avviser og har forklart seg om overfor saksbehandleren hos Fylkesmannen. Reedtz mener at denne klagen er fremkommet i forbindelse med en helt annen sak.

Lars Røslie jobbet tidligere som saksbehandler hos Fylkesmannen, han beklager at saken har dratt ut i tid, men han sier at det ligger an til forenklet saksbehandling.

– Det betyr at tilsynssaken blir ferdigbehandlet hos Fylkesmannen i Troms med bakgrunn i klagen og redegjørelsen fra helsepersonellet. I saker der det er ord mot ord, blir helsepersonellens uttalelse og redegjørelse tillagt relativt stor betydning, sier Røslie, som opplyser at det er første gang Charlotte Reedtz er klaget inn.

– Det skal godt gjøres ikke å få klager mot seg når man jobber med slike saker, sier Røslie.

SAKKYNDIG VITNE: Einar C. Salvesen kom med sterk kritikk mot rapporten Charlotte Reedtz hadde skrevet, da

barnevernssaken ble behandlet i
fylkesnemnda.

Foto: Columbus Consulting

Fram i lyset

– Jeg mener det er best at sakkyndigarbeid kommer fram i lyset, sier mor.

Hun opplever det som feigt at Charlotte Reedtz ikke vil bidra i Tidsskriftets artikkel om saken.

– Jeg har løst henne fra taushetsplikten for at hun kan si litt om arbeidet med sakkyndigrapporten om meg, og for at hun kan svare på mer prinsipielle spørsmål om arbeidet som sakkyndig, sier mor.

Hvordan jobbet de andre psykologene i denne saken? Har de andre sakkyndige gjort noen feil?

«Det er krenkende at rapporten stempler meg så bastant, ettersom Reedtz aldri har møtt meg»

Mor

Einar Salvesen: Jeg rettet opp

– I denne saken mener jeg at jeg gjorde det som skulle til for å rette opp en alvorlig feil som ble begått mot mor og barn.

Salvesen sier at han la frem en vurdering av sakkyndigrapporten Charlotte Reedtz hadde skrevet, hvor han konkluderte med at den var spekulativ og med manglende samsvar mellom observasjoner og vurderinger, og konklusjoner. Han ser på dette innspillet som helt avgjørende for domsavgjørelsen og tilbakeføringen av barna til mor.

– Sakkyndighetsnivået som ble avdekket i denne saken, går igjen i flere saker, med tragiske følger for barna. Jeg legger vekt på å få fram fakta, påpeke hva som er mulige fortolkninger og hva vi ikke kan vite noe om.

Har Salvesen selv gjort feil?

– Jeg kan selvfølgelig ikke garantere at jeg ikke har gjort feil i andre saker. Mor er fornøyd med jobben Salvesen gjorde som sakkyndig vitne for henne.

– Hans arbeid bidro sterkt til at jeg ble framstilt i tråd med slik jeg oppfatter meg selv, og slik de fleste andre oppfatter meg, som en oppegående person.

Einar Salvesen har «25 års erfaring som organisasjonspsykolog med utstrakt virksomhet for private og offentlige organisasjoner », ifølge hans egne nettsider. Hvilket grunnlag har han for å ta på seg oppdrag som sakkyndig i barnevernssaker?

– Jeg har lang erfaring med klinisk arbeid, individuelt og med par, familier og grupper. Jeg har lang erfaring med dialogprosesser, med observasjon av samspill og konfliktløsning. Jeg har hatt rundt 30 oppdrag som sakkyndig fra tidlig på 90-tallet og i ca. ti år framover, i forbindelse med barnefordeling og omsorgsovertakelse. Jeg har vært oppnevnt både av domstol og av barnevern. Jeg har også hatt veiledning for barnevernet.

Salvesen sier at han nå tar på seg noen få oppdrag av samvittighetsgrunner.

– *Har du noen gang kommet til en annen konklusjon enn tilbakeføring til foreldre?*

– Ja, flere ganger.

– *Har du gjennomført sakkyndigutdanningen?*

– Nei, dette fantes ikke da jeg var aktiv sakkyndig fram til ca. 2000.

– *Er du med i et faglig nettverk av sakkyndige?*

– Nei.

Joar Tranøy: Jeg gjorde feil

Psykolog Joar Tranøy skrev sin rapport i 2008, og forsvarte den i fylkesnemnda året etter.

Da mor leste Tranøys rapport om seg, var det første gang hun gråt da hun leste sakspapirer i denne saken, forteller hun.

– Endelig var det noen som ikke spekulerte og forvrengte. Han var ikke ute etter å fortolke, eller å tillegge meg og barna negative personlighetstrekk, sier mor.

Hva sier psykologen selv om rapporten og arbeidet han gjør som sakkyndig?

– Det viktigste i denne saken var at mors overordnede og kolleger på arbeidsplassen var kilder i rapporten. De kom til orde i fylkesnemnda og utdypet, og ga mor «de beste skussmål», som det står i vedtakspapirene.

Tranøy lar alltid sine kilder lese igjennom og godkjenne det som er skrevet om dem i rapporten.

– Jeg er historiker og kriminolog. Jeg er vant til å ta flere gjennomganger med informanter, uten at jeg vil fremstille meg som mer etisk enn andre av den grunn.

Han mener det viktigste for en sakkyndig er tillit.

– Hvis jeg ikke har tillit fra den som blir undersøkt, kan jeg ikke utføre oppdraget.

Fylkesnemnda skriver at det svekker verdien av rapporten at Tranøy ikke har snakket med fosterhjemmet eller barneverntjenesten. Rapporten blir beskrevet som «ufullstendig», noe også mor er enig i.

Det er også Tranøy. Han sier at han før var mer iherdig i forsøkene på å få det han kaller «motparten» til å uttale seg som kilder i rapportene sine. Nå har han gitt helt opp.

– Jeg blir høflig avvist. Jeg blir også tillagt liten vekt i fylkesnemnda, fordi jeg blir oppfattet som en aktivist imot barnevernet. Jeg føler at jeg blir stemplet som useriøs av det etablerte miljøet av sakkyndige.

LATT SEG STYRE: Joar Tranøy spør seg om han kanskje har latt seg styre av sine egne holdninger når han har skrevet sakkyndigrapporter. Og undrer om ikke dette også kan gjelde andre psykologers rapporter.

Foto: Kristin Svorte

Tranøy forteller at han har hatt ca. 30 oppdrag som sakkyndig i karrieren. I dag tar han ytterst få i året.

– Det er en enorm personlig belastning. Noen saker har virkelig gått hardt innpå meg, når barnevernet har snudd saken helt på hodet og det ikke går bra med barna etter vedtak.

– *Har du noen gang anbefalt omsorgsovertakelse?*

– Nei, aldri.

– *Hva tenker du om det?*

– Jeg ser at det kan ha med mine verdier og min grunnholdning å gjøre, det er klart at det spiller inn. Jeg har kanskje latt meg styre av mine egne holdninger.

Tranøy vedgår at dette kan ses på som en svakhet ved rapportene han har skrevet. Han undres om ikke dette også kan gjelde andre psykologers rapporter.

– *Har du gjort feil i andre saker?*

– Ja. Jeg gjorde feil i «Svanhild-saken». I det tilfellet skulle jeg ønske at jeg hadde hatt bedre dømmekraft. Jeg syns lite om meg selv der, jeg burde vært mye mer kritisk om utregning av IQ-score. Jeg er skeptisk til sånne tester generelt, hun burde ikke tatt testen, og jeg tok ikke høyde for at hun hadde tatt testen kort tid før. I ettertid ser jeg at det var en feilvurdering fra min side.

«Svanhild-saken» er beskrevet som en av de mest omtalte barnevernssakene i Norge, spesielt fordi det ble stor oppmerksomhet om en IQ-test som ble gjennomført før behandlingen i fylkesnemnda i 2003.

– *Hvilket grunnlag har du for å ta på deg oppdrag som sakkyndig?*

– Min bakgrunn som forsker er viktigst. Dokumenter i saken blir ofte tatt for god fisk. Jeg er vant til å tenke kildekritikk og spørre om de er gyldige.

– *Har du et faglig nettverk?*

– Jeg har hatt kontakt med Åge Simonsen, som er statistiker. Og jeg har kontakt med andre akademikere.

– Men jeg føler meg litt truffet av spørsmålet, sier Tranøy.

Helge Njøs: Viktig å skrive forståelig

Forsker Elisabeth Backe-Hansen ved NOVA poengterer at det er viktig å tenke igjennom hvordan man skriver rapportene, at man prøver å være så respektfull som mulig.

– Av og til kommer man ikke utenom å skrive noe som observanden vil oppleve som krenkende, men det er viktig å gjøre det så skånsomt som mulig, sier NOVAforskeren.

Også Helge Njøs legger vekt på det. Det var spesialisten i klinisk psykologi som skrev den første sakkyndigrapporten om mor. Han skrev den på bestilling fra tingretten i 2007, der saken gjaldt rettslig overprøving av fylkesnemndas vedtak fra et halvt år tidligere, der mor ikke lenger fikk ha omsorgen for barna. Njøs støttet barnevernet og vedtaket i fylkesnemnda.

Mor framhever de nøyaktige observasjonene om henne og barna som er beskrevet i rapporten, hun mener de stemmer svært godt med slik det var i virkeligheten. Og mor understreker at Njøs også har fått fram noe positivt om henne, han har ikke bare lagt vekt på negative ting.

– Jeg ble overrasket over konklusjonen han kom til, den stemmer dårlig med premissene i selve rapporten, men det viktigste i ettertid for meg er at han kom fram til at kriteriene for å sette diagnose ikke var til stede, sier mor.

Hva sier psykologen selv om arbeidet?

– Det viktigste er å gjøre et grundig arbeid i tråd med mandatet. Og det skal ikke være tvil om min habilitet, jeg skal ha frihet til å gjøre mulige konklusjoner.

I undersøkelsesfasen er det helt nødvendig å oppnå tillit hos dem som skal utredes, understreker Njøs, som har rundt 150 sakkyndigoppdrag etter begge lovverk bak seg; både ut fra barnevernloven og barneloven.

Han har blant annet jobbet i familieenhet på barnepsykiatrisk avdeling og har tatt sakkyndigutdanningen.

– *Hvem tenker du er leseren av din sakkyndigrapport?*

ERFARING: Helge Njøs har lang erfaring som sakkyndig. Der omsorgssvikten er tydelig, er vurderingene ofte enklere, synes psykologen.

Foto: Privat

– Det er primært oppdragsgiveren. Men jeg tenker også at det skal være forståelig for foreldrene. Det er en pedagogisk utfordring å skrive forståelig og med sammenheng mellom saksfremstilling og konklusjon.

– *Hva tenker du om at barna kan komme til å lese rapporten?*

– Det tenker jeg ikke på når jeg skriver, fordi jeg i utgangspunktet mener at det skal de ikke. Det er en mulighet, og i så tilfelle bør rapporten være begripelig. Er de barn eller tenåringer når de leser, er det nok en fordel at det er trygge voksne tilgjengelige for å ivareta eventuelle reaksjoner. Men rapporten er ikke beregnet for barn.

Hittil har moren i saken vår nektet barna sine å lese utredningene. I forbindelse med Tidsskriftets omtale av saken nå, har morens eldste datter lest rapportene til Joar Tranøy og Charlotte Reedtz.

– Det Tranøy har skrevet er egentlig veldig greit. Det var liksom sånn det var, sier datteren.

Hun mener rapporten til Reedtz omtaler henne svært negativt.

– Jeg føler meg nedverdiget. Og det er ekkelt at det står så mye der som ikke er sant.

– *Hvorfor skal ikke barna lese en sakkyndigrapport der de selv og foreldrene er vurdert. Njøs?*

«I saker der det er ord mot ord, blir helsepersonellens uttalelse og redegjørelse tillagt relativt stor betydning»

Lars Røslie Tidligere saksbehandler hos Fylkesmannen

– En rapport er skrevet for voksne. Det er såre og vanskelige temaer som berøres, både for voksne og barn. Barn skal ikke eksponeres for alt som kan være omtalt i en slik utredning, det tilhører de voksnes verden. Mye kan være ukjent for barna og derved bli ytterligere belastende for dem.

Han forteller at barneperspektivet er mer tydelig hos ham selv nå, enn det var da han startet opp i slutten av 80-årene. Det har sammenheng med nyere kunnskap om barns utvikling, mener han.

– Vi vet mer om tilknytning i dag. Og vi vet mer om konsekvensene barn blir påført når de må stå i omsorgssviktsituasjoner over tid.

– *Hva er det vanskeligste i arbeidet som sakkyndig?*

– Der omsorgssvikten er tydelig, er vurderingene ofte enklere. I spørsmål om omsorgsovertakelse er det sakene i grenseland som er vanskelige.

En annen utfordring er at egen sympati kan aktiveres overfor den som skal utredes, mener Njøs, og understreker at den sakkyndige må ha en nødvendig distanse. Han advarer også mot å la seg forlede av «noen foreldres godt utviklede manipuleringssegenskaper », spesielt i svært fastlåste barnefordelingssaker.

Njøs står for det han konkluderte med i denne saken i 2007.

– Men det er rimelig sannsynlig at jeg kan ha konkludert feil i andre saker. At alle mine konklusjoner skulle være hundre prosent riktige, har jeg vanskelig for å tro, sier Njøs, som understreker at det er et felt som også innebærer en del skjønnsmessige vurderinger.

Når to sakkyndige kommer til ulik konklusjon eller ulike anbefalinger, trenger ikke det bety at det er gjort en dårlig jobb. Det kan bety at de har vektlagt samme informasjon på ulike måter, eller at de har hatt noe ulikt informasjonstilfang, understreker Njøs. I dag ser han en tendens til at psykologer stiller som sakkyndige for en privat part. Det er han kritisk til. Da er det lett å bli «advokat » for én parts framstilling, mener han.

– Selv om barnevernet kan være oppdragsgiver, betyr ikke det at barnevernet alltid har rett, sakkyndige må gå inn i saker med åpenhet og gjøre selvstendige vurderinger.

– *Hva er ditt faglige nettverk?*

– Jeg samarbeider i hovedsak med andre erfarne psykologer innenfor feltet her i Bodø og Nordland. Nylig meldte jeg meg også inn i Fosap, svarer Njøs.

Ønsker forskning

Leder i Barnesakkyndig kommisjon, An- Magritt Aanonsen, mener at det er behov for et mer profesjonalisert sakkyndigarbeid, kanskje i retning av egen spesialitet.

– De fleste sakkyndige nå er generalister. Det er stor forskjell på metodene som bør brukes der det er små barn involvert, og der det handler om ungdom, sier Aanonsen.

Hennes inntrykk er at det er få standardiserte verktøy i sakkyndigarbeidet.

– Vi bør jakte på bedre standardverktøy for å støtte eller svekke hypoteser. Og jeg ønsker meg et større utvalg av metoder og verktøy.

NOVA-forsker Elisabeth Backe-Hansen håper det blir mer forskning på hvordan sakkyndigrapportene oppleves.

– Sakkyndige må lære hvordan de kan arbeide på en mest mulig etisk og menneskelig måte, sier hun.

Nå skal hun og en gruppe andre revidere opplæringstilbudet til sakkyndige psykologer.

FYLKESNEMNDENE

- Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker ble etablert 1. januar 1993. Det er i dag tolv fylkesnemnder.
- Etatstyringen av fylkesnemndene ligger under Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Fylkesnemndas vedtak kan bare overprøves av domstolene.
- Fylkesnemnda har som oppgave først og fremst å fatte vedtak etter lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester.
- Arbeidsmåten i fylkesnemnda er langt på vei lik domstolenes. Partene i saker for fylkesnemnda er på den ene siden den kommunen som ønsker å sette inn et barnevernstiltak eller et tiltak for rusmiddelavhengige, og på den andre siden den private part som forslaget direkte gjelder.

50 MILLIONER

En sakkyndigrapport til Barnesakkyndig kommisjon bør ligge på mellom 20 og 30 sider, ifølge retningslinjene. Man regner gjerne 1500 kroner per side i honorar. Selve sakkyndigrapporten koster da kommunen eller retten rundt 50 000 kroner.

Ca. 1000 slike rapporter til Barnesakkyndig kommisjon betyr at sakkyndigrapporter koster samfunnet rundt 50 millioner kroner årlig, ifølge Tidsskriftets regnestykke.

BARNESAKKYNDIG KOMMISJON

- Opprettet med virkning fra 1. Januar 2010.
- Skal kvalitetssikre alle rapporter avgitt av sakkyndige i barnevernssaker, enten de er bestilt av barneverntjenesten, fylkesnemnda, domstolene eller de private parter.
- Består av en kommisjonsleder og 15 kommisjonsmedlemmer som er oppnevnt av Kongen i statsråd for en periode på 3 år.
- Kommisjonsmedlemmene består i dag av psykologer. Også psykiatere og andre yrkesgrupper med relevant utdanning på hovedfagsnivå/mastergrad kan unntaksvis og ut fra en individuell vurdering oppnevnes som kommisjonsmedlemmer.
- I saksbehandlingsreglene er det fastsatt en tidsfrist på 8 virkedager for behandling av rapporter.

TALL FRA 2012 BARNESAKKYNDIG KOMMISJON

- Antall saker innkommet: 975. 2011: 866 2010: 577
- Andel saker uten bemerkninger fra kommisjonen: 64,8 % (641 saker)
- Andel saker med bemerkninger: 29,7 % (294 saker)
- Krav om tilleggsrapport: 3,8 % (38 saker)
- Alvorlige bemerkninger: 1,5 % (15 saker)

79 MINUTER

Kommisjonsmedlemmene i Barnesakkyndig kommisjon brukte 79 minutter på å vurdere en rapport i 2012. I fjor var tallet 82. I 2010 var gjennomsnittlig behandlingstid 85 minutter. Det har vært langt flere saker enn forutsatt ved etablering av Barnesakkyndig kommisjon, ifølge årsrapporten i fjor.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 50, nummer 4, 2013, side

TEKST:

Øystein Helmikstøl, journalist i Psykologtidsskriftet